

A búza minőségének 1978 – 80 közötti alakulása Komárom megyében*

FÜLÖP MIHÁLY

Komárom Megyei Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomás

Érkezett: 1983. december 15.

A társadalmi igényekkel összhangban az utóbbi években a mennyiségi termelés mellett egyre inkább előtérbe kerülnek a minőséggel szemben támasztott követelmények. A fogyasztási cikkek piacán immár stratégiai jelentőségűvé vált az élelmiszerek forgalma, a lakosság élelmiszeripari termékekkel történő ellátása. Emelkedtek az árak, s ennek következményeként az élelmiszeripar termékeivel szemben támasztott minőségi elvárások fokozódtak és szigorúbbak lettek.

Vannak természetesen más vélemények is. Nyilvánvaló, hogy egy éhező országban nem a minőség az elsődleges, de egy iparilag fejlett országban, vagy a világpiaci versenyben egészen más elbírálás alá esik a minőség kérdése.

Minden gazdaságnak érdeke és célkitűzése a hatékonyság növelése. Ennek egyik fontos tényezője a minőség és a jövedelmezőség javítása, a termékszerkezet korszerűsítése, a költségek csökkentése mellett.

Ilyen közgazdasági környezetben célszerű elemezni többek között a búza termelésének, felvásárlásának és ipari felhasználásának helyzetét. Ezen belül is elsősorban a minőség szerinti átvétel követelményeit, valamint az elmúlt évek vizsgálati eredményeit.

Az érvényben levő miniszteri rendelet [18/1979. (IX. 29.) MÉM – ÁH. sz. melléklete] a minőség szerinti átvételnél;

- javító (különleges) minőségű búzát,
- szokvány minőségű étkezési búzát és
- takarmánybúzát különböztet meg.

Jelen tanulmány célja, hogy az eddigi eredmények alapján feltárja a Komárom megyében termelt búzák minőségének alakulását, hozzásegítse az érdekeltet olyan következtetések levonásához, melyek segítséget nyújtanak a gabona program további feladatainak megvalósításához.

Az államilag minősített őszi búza fajtákról a MÉM Értesítő 1979. évi 24. számában megjelent közlemény ad tájékoztatást, mely szerint:

javító (különleges) minőségű búzák: GK Tiszatáj, Martonvásári 4, Martonvásári 5, Jubilejnaja 50, Partizánka. E minőségi osztálynak az az étkezési búza felel meg, melynek nedves sikértartalma legalább 35%, területegysége 2–5 mm, sütőipari értéke (farinográffal vagy valorigráffal vizsgálva) legalább A₂, poloska-

* Elhangzott a hatósági élelmiszer minőségellenőrzés V. Tudományos Konferenciáján, Debrecenben, 1983. novemberében.

szűrt szemtartalma legfeljebb 3%. Ezekre a búzákra külön termékértékesítési szerződést kell kötni és az átadásig elkülönítve kell tárolni.

Komárom megyében A_2 sütőipari értéket 1978-ban az MV 4, MV 3, MV 2, Bezostája 1 búzafajták érték el. Ezek közül az első kettő a megyei átlag feletti terméseredményt produkált, az utóbbi kettő azonban alatta maradt ennek az átlagnak. A kísérleti (8 ha) GK Tiszatáj búza termésátlaga a legkisebbek közé tartozott, sütőipari értéke azonban A_1 -es volt.

Az A_2 -es minőségű búzáak aránya a termelőszövetkezetekben vetésterületben és termésmennyiségben egyaránt 14%-ot tett ki.

Az állami gazdaságokban az étkezési búza vetésterületi aránya 68%, a termelőszövetkezetekben 78% volt.

Az évjárat összességében a gabonatermés szempontjából kedvező volt.

A megyei átlag 43 q/ha volt, az országos pedig 42,8 q/ha. A megyére jellemző sütőipari értékszoport B_1 volt a Gabona Tröszt adatai alapján.

Az 1979. évi termésről elmondhatjuk, hogy a kedvezőtlen időjárási tényezők hatására az átlag 1164 kg/ha-ral volt kevesebb az előző évinél, bár a minőség kedvezőbben alakult.

Az átlagtermés rangsorában az MV 5 harmadik, a GK Tiszatáj negyedik, az MV 4 ötödik, a Jubilejnaja 50 hatodik helyezést ért el, s mindegyik meghaladta a megyei átlagot. A sorrendben 7. volt a Partizánka, kevéssel a megyei átlag (31,48 q/ha) alatt. Ezek a fajták a nagyzemmi vetésterület 63,38%-át tették ki.

Ez egyben azt is eredményezte, hogy a megyére jellemző sütőipari értékszoport $A_2 - B_2$ volt. Az A_2 aránya az előző évi 6%-ról 16%-ra, a B_1 -es pedig 59-ről 69%-ra emelkedett.

A vízfelvevő-képesség szempontjából az egész termés 60–64% között mozgott, a nedvessikér mennyisége 32,6%-ról 38,8%-ra emelkedett.

Az 1980. évi termés kiemelkedő eredményt jelentett mennyiségben, s ezzel viszonylag jó minőség is párosult. A megyei átlag 5534 kg/ha volt, s a sorrendben a Jubilejnaja 50 volt a második legnagyobb termést adó fajta. A megyére jellemző sütőipari értékszoport $B_1 - B_2$ volt.

A vállalat eredmények alapján a Gabona Tröszt felvázolta azokat a tájakat, megyéket, ahol megfelelő minőségre lehet számítani, így pl. a Dunántúlon Komárom és Győr megyékben a kisalföldi részekben.

Az időjárás kedvező volt a szemfejlődésre, s ezzel együtt járt a magas hl súly, mely országosan az átvett búza 56%-ánál 80 kg felett volt. Az országban legmagasabb volt Fejér- és Komárom megyében, ahol 99%, illetve 97% – volt a 80 kg-ot meghaladó hektolitersúly. Az átlag hektolitersúly Komárom megyében a legmagasabb 83,1 kg. A termés 89%-ánál, a keverékesség 2% alatt, s a csökkent értékű szemek aránya sem haladta meg az 5%-ot.

A megyére jellemző ezerszemsúly 46,6 gr, de nem volt ritka az 50–52 gr. ezerszemsúly sem.

A héj – magbelső aránya kedvező, a megvizsgált tételek többségénél 1,55–1,75% között van a hamutartalom, Komárom megyében 1,55% a jellemző átlag. Mindez fontos a kiörlési arány szempontjából.

A beltartalmi jellemzőket vizsgálva – az eredmények alapján – megállapítható, hogy az évjáratra az alacsony nedves sikértartalom jellemző 2–3%-kal alacsonyabb az előző évinél. Az országos átlagérték 29–30% körül volt, Komárom megyében 32,5%, ugyan de 6,3%-kal alacsonyabb az előző évinél.

A nedves siker területe változatlanul kedvező, bár a 0–3 mm közötti területű tételek aránya növekedett, de ez szárítási hibával hozható összefüggésbe.

A valorigráfós vízfelvevő-képesség átlag 57–58% körül alakult, a megyében pedig 98%-ot tesz ki a 60–64% közötti vízfelvevő-képesség.

Sütőipari értékszoport tekintetében romlott a helyzet, s a „C” minőségű tételek aránya országosan az előző évi 3%-ról 10%-ra emelkedett, az átlagérték pedig

B₁-ről B₁–B₂-re csökkent. Komárom megyében A₂–B₂-ről csökkent hasonló értékre.

A nyersfehérje-tartalom 100%-os szárazanyagra számítva országos átlagban 14%-ra, Komárom megyében 14,3%-ra tehető.

A hűvös és csapadékos jellegű időjárás leszállította a megyében javító minőségű búzát termő üzemek körét. A termelőszövetkezeti nagyüzemeket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy öt üzemre összpontosul a mintegy 2%-ot kitevő különleges minőségű termés. Ez azt jelenti, hogy Bana–Bábolna–Nagyigmánd–Kocs–Szend–Szák–Császár községek térségében van elsősorban jelentősége a minőségi búza termelésének.

Az is támpontot ad a további fajtakiválasztásnak, hogy Banán a Jubilejnaja 50 és a Partizánka, Kocson–Nagyigmádon és Szenden a Jubilejnaja 50, Császaron pedig a Martonvásári 6 búzafajták érték el a legjobb minőséget.

A MÉM Értesítő 1979. évi 18. számában megjelent közlemény tartalmazza az államilag minősített őszi búzafajtákat, mely szerint *étkezési búzáknak* minősül:

GK Fertődi 2	Bezosztaja 1
GK 3	Jubilejnaja 50
Kompolti 1	Martonvásári 5
GK Tiszatáj	Martonvásári 6
Martonvásári 4	Martonvásári 7
Novosadska Rana 1	Partizánka
Novosadska Rana 2	Martonvásári 1
Novosadska Rana 3	

Takarmánybúzáknak minősül: GK Szeged, Libellula, Száva, Rivoli.

Az átadásra kerülő búzák többsége szokvány minőségű. A termelő és felvásárló szempontjából egyaránt fontos azon paraméterek megállapítása, amelyek eldöntik, hogy egy tétel étkezési búzáknak minősül-e vagy sem. A már korábban hivatkozott rendelet mellékletében foglaltak szerint étkezési búzáknak minősül az a búza fajta, melyet a MÉM annak minősített és megfelel a MSZ 6383 „Búza étkezési célra” tárgyú szabvány előírásainak.

További követelmény, hogy a búza sütőipari értéke legalább B₂ legyen és amelynek hektolitersúlya 74 kg felett van. A poloskaszúrt szemtartalom legfeljebb 10% lehet, de a csírá-szemtartalom nem haladhatja meg a 10%-ot.

Takarmánybúzáknak nemcsak az ilyen fajtának minősített búza vehető át, hanem más egyéb szempontok is ilyenén csökkenthetik még az étkezési búza minőségét is.

Igy például ha a búza minősége nem éri el a B₂ sütőipari értéket, vagy nem felel meg az étkezési búzára előírt legalacsonyabb minőségi feltételek bármelyikének, vagy 10%-ot meghaladja az árpa keverékesség, akkor az étkezési búza is takarmánybúzáknak kerül átvételre. Csapadékos évszakokban gyakran előfordul, hogy szárítani kell a gabonát. Nagyon fontos a szárításnál a lelkiismeretes munka, mert a magas hőfokon (80°C felett) szárított búza beltartalmi, vagy valamely fizikai tulajdonságában is olyan károsodást szenved, amely miatt végül takarmánybúzáknak minősül.

Mivel minőségi kategóriánként eltérő a gabonafélék termelői ára, nem közömbös a minőségi jellemzők pontos mérése. A gabonaipar kellőképpen felkészült ahhoz, hogy megfelelő számú mérést tudjon végezni az átvevőhelyeken.

A korábbi viták és félreértések elkerülése szempontjából igen kedvező hatást váltott ki a MÉM illetékes főosztályának közleménye a termékértékesítési szerződés során átadott búza minőség vitájának eldöntéséhez. Ennek értelmében az MSZ 6367/1. szabvány szerint mintát kell venni és az első vizsgálat a termelő kép-

viselőjének jelenlétében történik az átvévhelyen. Vita esetén annak eldöntését rugalmassá teszi az hogy a második vizsgálatot a megyei gabonaforgalmi és malomipari vállalat minőségellenőrző osztálya végzi. Ha ezen vizsgálat alapján sem jön létre megegyezés, akkor a sütőipari érték, valamint a siker tulajdonság esetében a megyei Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomás végzi a döntő vizsgálatot. Ha a vita tárgya nem sütőipari érték vagy siker tulajdonság, ez esetben a Magyar Kereskedelmi Kamara Áruszakértő Bizottsága illetékes.

Az egyes lisztféleségek sütőipari értékének és sikértulajdonságának alakulását a Megyei Állategészségügyi és Ellenőrző Állomás által végzett vizsgálatok gyártónként (malom) szemléltetik. Szükség esetén nyomon követhető, hogy a fogyasztó vagy felhasználó milyen minőségű lisztet kapott. A sütőipar és a száraztésztaipar egyaránt érdekelt abban, hogy a gyártás során ismerje azokat a paramétereket, melyek alapvetően meghatározzák a végtermék minőségét.

A kereskedelmi értékek ismeretében a gyártási folyamatokat még befolyásolhatja a feldolgozóipar bizonyos követelmények érvényesítésénél.

Ismertek a középtávú népgazdasági terv előirányzatai, a gabonatermelés növelésének feladatai. Az élelmezési célú és takarmányozási igények kielégítése mellett feladatunk olyan többletáru alapok képzése, melyek lehetőséget adnak a gazdaságos export növelésére is. Az elkövetkező években a mezőgazdasági üzemek, a felvásárló és feldolgozó iparnak, nem utolsósorban a kereskedelemnek és a minőségellenőrző szervezeteknek szorosabb kapcsolata, összehangolt munkája jelentősen segítheti elő a célok megvalósítását.

1. táblázat

A búzatermés nedves siker-mennyiségének alakulása

1978 — 1980-ig

Me: %

	20% alatt			20 — 25% között			25 — 30% között			30% felett			a 30% feletti minőségéből 35% felett			
	1978	1979	1980	1978	1979	1980	1978	1979	1980	1978	1979	1980	1978	1979	1980	
Komárom megye	—	—	—	1	—	—	15	—	17	84	100	83	33	76	16	
Országosan	0,4	—	1	3,6	1	7	29	16	34	67	83	58	19	34	8	

2. táblázat

Évi búzatermés sütőipari értéke
1978–1980-ig.

Me: %

	Vízfelvevő-képesség									Sütőipari értékcsoport																	
	60 % alatt			60—64 % között			64 % felett			A 1			A 2			B 1			B 2			C 1			C 2		
	év			év			év			év			év			év			év			év			év		
	78	79	80	78	79	80	78	79	80	78	79	80	78	79	80	78	79	80	78	79	80	78	79	80	78	79	80
Komárom megye	—	—	—	97	100	98	3	—	2	—	—	—	6	16	7	59	69	58	29	15	30	6	—	3	—	—	2
Országosan ...	50	75	66	44	23	32	6	2	2	—	6	1	18	28	19	55	48	46	20	15	24	7	3	9	—	—	1

3. táblázat

Búzafajták minőségi mutatói — Komárom megye
1980.

Javító minőségű búzák

Fajta	Sikér				Sütőipari érték		
	Mennyiség gr	Terület mm	Rugalmasság	Nyújt. cm	Vízfelv. %	Értékszám	Kategória
Martonvásári 4.	39,0	2,0	jó	16,0	65,2	67,8	B ₁
Martonvásári 5.	36,25	3,0	jó	17,0	64,4	66,2	B ₁
Jubilejnaja 50.	35,0	2,5	jó	21,0	61,2	74,9	A ₂
Partizánka	31,0	1,5	jó	18,0	61,4	67,0	B ₁
GK- Tiszatáj	42,5	2,5	kielégítő	30,0	65,4	75,3	A ₂

A búzatermés minősége (fizikai jellemzők)
1980.

Me: %

Megnevezés	Komárom megye	Országosan
Hektolitersúly:		
82 kg felett	77	26
80–82 kg között	20	30
78–80 kg közöttg.	2	23
76–78 kg között	1	13
74–76 kg között	—	6
74 kg alatt	—	2
Keverék:		
2 % alatt	89	65
2–4 % között	7	24
4 % felett	4	11
Csökkent értékű szem:		
5 % alatt	100	84
5–8 % között	—	12
8 % felett	—	4
Nedvességtartalom:		
12 % alatt	—	4
12–14,5 % között	83	77
14,5–16 % között	10	15
16 % felett	7	4

Javitó minőségű búzák — Komárom megye
1980.

Üzem	Fajta	Súly (t)	Nedvessikér		Sütőipari érték	
			mennyis. gr.	terület mm	értékszám	csoport
1. Bana Kínizsi mg. tsz.	Jubilejnaja 50 Partizánka	23 520, 160,3	38,5 36,5	6,0 4,0	100,0 75,6	A ₁ A ₂
2. Császár Rákóczi mg. tsz.	Martonvásári 6	1 583,80	33,75	4,0	72,2	A ₂
3. Kocs Aranykalász mg. tsz.	Jubilejnaja 50	1 643,17	35,0	5,5	70,2	A ₂
	Jubilejnaja 50	1 636,25	35,0	5,5	70,2	A ₂
4. Nagyigmándi Jókai mg. tsz.	Jubilejnaja 50	1 684,30	34,50	5,0	71,3	A ₂
5. Szend Béke mg. tsz.	Jubilejnaja 50	970,30	35,0	5,0	71,9	A ₂

BL – 55 Liszt
1980.

Tétel kg	Vízfelvevő- képesség ml	Sütőip. értékcso.	Nedvessikér		Gyártó
			%	terület mm	
12 000	33,0	A ₂	33,4	0,5	Táti Malom
12 000	33,0	A ₂	33,5	1,5	Táti Malom
3 500	31,4	A ₂	37,25	2,5	Kisbéri Malom
6 000	31,0	A ₂	32,2	2,5	Táti Malom
6 000	30,5	B ₁	29,5	3,0	Táti Malom
6 000	31,7	A ₂	29,6	3,0	Táti Malom
—	31,5	A ₁	30,0	3,0	Táti Malom
60 000	30,0	A ₁	31,5	1,5	Köcsi Malom
10 000	31,8	B ₁	41,6	2,5	Komáromi Malom
7 500	32,7	N ₂	33,8	2,5	Kisbéri Malom
23 000	31,0	A ₂	36,5	2,0	Kisbéri Malom
10 000	30,5	A ₁	32,6	2,5	Komáromi Malom
1 500	31,4	A ₁	37,8	2,5	Komáromi Malom
10 000	31,0	A ₁	36,4	1,0	Kisbéri Malom
5 000	29,8	A ₁	34,9	2,0	Kisbéri Malom
14 000	33,0	A ₂	39,3	1,5	Komáromi Malom
1 120	32,7	A ₂	32,7	2,5	Komáromi Malom
10 000	32,9	A ₂	32,0	2,5	Komáromi Malom
3 000	31,5	A ₂	40,5	3,0	Kisbéri Malom
5 000	31,5	A ₂	38,9	3,5	Kisbéri Malom
15 000	32,0	B ₁	33,6	3,0	Táti Malom
30 000	31,3	A ₂	33,9	1,5	Táti Malom
2 000	32,1	A ₂	30,3	3,0	Táti Malom
25 000	31,2	A ₂	40,0	4,0	Köcsi Malom
15 000	32,0	B ₂	32,3	3,5	Komáromi Malom
5 000	31,8	B ₂	33,1	1,0	Komáromi Malom
15 000	31,7	B ₁	33,9	3,0	Kisbéri Malom
3 500	31,7	B ₁	32,8	3,0	Kisbéri Malom
102 500	29,7	B ₁	30,8	2,5	Táti Malom
2 500	30,3	N ₂	30,9	2,5	Táti Malom
2 240	30,7	A ₂	30,6	4,0	Táti Malom
9 000	30,8	B ₂	29,2	1,5	Táti Malom
10 000	31,8	B ₁	33,0	2,5	Komáromi Malom
6 400	31,0	B ₁	33,6	2,5	Komáromi Malom
5 000	32,3	B ₁	32,4	2,5	Kisbéri Malom
7 000	31,5	B ₂	27,6	1,5	Komáromi Malom
6 500	32,7	A ₂	30,5	1,5	Köcsi Malom
7 000	33,0	A ₂	30,6	1,0	Köcsi Malom
8 000	32,5	B ₁	33,9	1,0	Komáromi Malom
320	30,5	A ₂	31,0	1,5	Kisbéri Malom
120	30,7	A ₂	31,4	1,5	Komáromi Malom

BL – 80 Liszt

1980.

Tétel kg	Vízfelvevő- képesség ml	Sütőip. értékcso.	Nedvessikér		Gyártó
			%	terülés mm	
12 000	35,0	A ₂	43,4	1,5	Táti Malom
15 000	34,9	B ₁	41,4	2,5	Táti Malom
20 000	31,5	B ₁	42,9	2,5	Kisbéri Malom
25 000	34,0	A ₂	44,0	2,0	Kisbéri Malom
2 000	34,7	B ₁	40,3	2,0	Komáromi Malom
18 000	33,4	A ₂	42,1	2,5	Táti Malom
10 000	33,0	A ₂	45,5	3,0	Köcsi Malom
10 000	31,8	A ₁	37,9	2,5	Komáromi Malom
4 300	35,0	A ₂	44,7	5,0	Kisbéri Malom
25 000	33,25	A ₂	44,5	2,5	Kisbéri Malom
20 000	33,0	A ₂	42,9	1,5	Komáromi Malom
5 000	33,3	A ₂	45,8	5,0	Kisbéri Malom
45 000	33,2	B ₁	34,1	6,0	Táti Malom
7 500	33,1	A ₂	34,3	3,0	Köcsi Malom
20 000	33,5	B ₁	38,3	3,5	Komáromi Malom
8 000	34,0	A ₂	37,5	4,5	Kisbéri Malom
1 800	30,0	A ₂	35,1	1,5	Táti Malom
2 100	32,5	A ₂	33,8	1,5	Kisbéri Malom
2 000	31,0	A ₂	38,8	2,0	Táti Malom
11 300	31,2	A ₂	35,4	2,5	Táti Malom
10 000	32,0	B ₁	38,1	3,0	Komáromi Malom
7 000	33,9	A ₂	36,5	3,0	Kisbéri Malom
2 500	34,0	A ₂	36,6	1,0	Komáromi Malom
5 500	34,0	A ₂	43,0	3,0	Köcsi Malom

TL – 50 Liszt

1980.

Tétel kg	Vízfelvevő- képesség ml	Sütőip. értékcso.	Nedvessikér		Gyártó
			%	terülés mm	
2 000	—	—	32,8	0,5	Fejér m. GMV
2 000	—	—	32,3	2,5	Székesfehérvári Malom
700	—	—	32,9	2,5	Komáromi Malom
5 000	—	—	10,4	1,5	Kisbéri Malom
2 500	—	—	29,7	1,5	Komáromi Malom
2 500	—	—	33,2	2,0	Köcsi Malom
2 500	—	—	30,9	2,5	Komáromi Malom
2 500	—	—	31,0	2,5	Kisbéri Malom
800	—	—	36,0	2,0	Komáromi Malom
5 000	—	—	32,9	1,0	Kisbéri Malom
10 000	—	—	28,7	2,0	Köcsi Malom
4 500	—	—	27,3	2,5	Fejér m. GMV
30 900	—	—	34,4	3,5	Székesfehérvári Malom
1 000	—	—	28,4	1,0	Kisbéri Malom
1 000	—	—	26,3	2,0	Köcsi Malom
2 500	—	—	28,0	2,5	Komáromi Malom
400	—	—	28,8	2,5	Kisbéri Malom

BFF – 55 Liszt
1980.

Tétel kg	Vízfelvevő- képesség ml	Sütőip. értéksop.	Nedvessikér		Gyártó
			%	terülés mm	
17 500	33,0	A ₁	30,9	1,5	Táti Malom
1 500	31,0	A ₂	31,7	2,0	Kisbéri Malom
500	31,5	A ₂	35,8	2,5	Komáromi Malom
1 500	30,1	A ₂	28,1	3,0	Táti Malom
3 500	29,3	A ₁	32,0	1,5	Komáromi Malom
10 000	31,25	B ₁	33,0	2,0	Kisbéri Malom
7 500	30,0	A ₁	31,1	2,0	Komáromi Malom
2 500	29,5	A ₂	32,6	2,0	Komáromi Malom
1 200	30,1	A ₁	35,6	1,5	Kisbéri Malom
10 000	28,3	B ₁	31,4	1,0	Táti Malom
1 800	31,0	A ₂	31,1	2,0	Köcsi Malom
32 000	31,2	A ₂	30,8	2,5	Köcsi Malom
5 000	29,5	A ₂	32,3	3,0	Komáromi Malom
8 000	30,5	A ₂	30,9	2,0	Kisbéri Malom
1 600	29,0	B ₁	31,0	1,5	Táti Malom
7 000	29,5	A ₂	32,3	2,0	Köcsi Malom
5 000	—	—	31,9	0,5	Komáromi Malom
5 340	30,0	A ₂	32,4	2,5	Komáromi Malom
2 000	30,0	A ₂	31,3	2,5	Komáromi Malom